

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ЈЕЗИЦИ И КУЛТУРЕ У ВРЕМЕНУ И ПРОСТОРУ

VII/2

Тематски зборник

Нови Сад, 2018

JEZIЦИ И КУЛТУРЕ У ВРЕМЕНУ И ПРОСТОРУ VII/2
JEZICI I KULTURE U VREMENU I PROSTORU VII/2
LANGUES ET CULTURES DANS LE TEMPS ET DANS L'ESPACE VII/2
LANGUAGES AND CULTURES IN TIME AND SPACE VII/2
ЈАЗИКИ И КУЛТУРИ У ЧАСУ И ПРОСТОРУ VII/2
ЈАЗЫКИ И КУЛЬТУРЫ ВО ВРЕМЕНИ И ПРОСТРАНСТВЕ VII/2
JAZYKY A KULTÚRY V PRIESTORE A ČASE VII/2
LINGUE E CULTURE NEL TEMPO E NELLO SPAZIO VII/2
LENGUAS Y CULTURAS EN TIEMPO Y ESPACIO VII/2
LIMBI ȘI CULTURI ÎN TIMP ȘI SPAȚIU VII/2
NYELVEK ÉS KULTÚRÁK IDŐBEN ÉS TÉRBEN VII/2

- Уреднице проф. др Снежана Гудурић, проф. др Биљана Радић-Бојанић
- Коуреднице проф. др Јасмина Дражић, доц. др Јелена Ајџановић
(у делу *Српски језик на прелазу векова: новине у систему и употреби*)
- Издавач УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
Суиздавач Педагошко друштво Војводине, Нови Сад
- За издавача проф. др Ивана Живанчевић Секеруш
За суиздавача Јасмина Шестак
- Академски одбор: проф. др Твртко Прћић
 проф. др Владислава Гордић Петковић
 проф. др Едита Андрић
 проф. др Јасмина Татар Анђелић
 доц. др Јагода Гранић
 проф. др Октавија Неделку
 проф. др Давиде Астори
 проф. др Жан-Пол Мејер
 проф. др Михај Радан
 проф. др Виторио Дел`Аквила
 проф. др Ђорђета Раца
 проф. др Надежда Силашки
 проф. др Љубица Влаховић
 проф. др Игор Лакић
 проф. др Сабина Халупка Решетар
 проф. др Биљана Радић-Бојанић
 проф. др Ксенија Шуловић
- Рецензенти: проф. др Софија Милорадовић, Институт за српски језик САНУ, Београд,
 Србија
 проф. др Мира Трајкова, Универзитет Св. Кирил и Методиј у
 Скопљу, Македонија
 Проф. др Славица Перовић, Универзитет у Црној Гори, Црна Гора

ISBN 978-86-6065-476-4

У Зборнику су штампани изабрани радови изложени на конференцији *Језици и културе у времену*

ИВАНА ЛАЗИЋ КОЊИК - СТАНА РИСТИЋ

СРПСКА ЈЕЗИЧКО-КУЛТУРНА СЛИКА ПОРОДИЦЕ. АНКЕТНИ ПОДАЦИ

Рад је део ширег истраживања које има за циљ реконструкцију концепта породице у српској језичкој слици света на основу анализе системских, речничких и текстуалних података, што ће бити посебно представљено, и анкетних података који су предмет анализе у овом раду. Анкетирано је 100 студената са Универзитета у Новом Саду у току пролећа 2017. године. Поред општег питања о суштини концепта праве породице, анкета је имала још седам допунских питања. Главни резултати показују да се у свакодневном језичком поимању српских студената права породица концептуализује као заједница, коју чине чланови породице (родитељи и деца и други блиски сродници), које повезује љубав, међусобно поштовање, подршка, слога, разумевање, који живе заједно у приватној кући/дому, у коме се осећају сигурно и срећно, нема свађи и насиља, сви брину једни о другима, помажу једни другима и заједнички решавају проблеме и да је породица нешто највредније у животу, богатство. Анкета је такође показала примарност психосоцијалног аспекта у концептуализацији породице у односу на индивидуалне аспекте, психички и егзистенцијални.

Кључне речи : породица, анкета, дескриптори, аспекти, језичка слика света, српски језик

1. УВОД

У Лублинској етнолингвистичкој школи која се развија под руководством проф. Јежија Бартмињског, анкетни подаци, заједно са системским и текстуалним подацима (С-А-Т), представљају релевантан језички материјал за реконструкцију језичке слике неког појма, односно начина концептуализације појма од стране говорника датог језика.

Анкетни подаци су значајни јер представљају најкраћи пут до свакодневне језичке свести говорника. Бројнији су и разноврснији у односу на системске податке, због чега откривају много више особина (типичних и индивидуалних) које се приписују неком предмету/појму. Посебну вредност представља могућност њихове статистичке обраде на основу чега се могу идентификовати и установити централне и периферне особине, важне и са аспекта испоређивања концепата у различитим језицима (Бартмињски 2011: 67, 249; Bartmiński 2014: 287, 293–294).

Предмет анализе у овом раду су подаци добијени на основу анкете о концепту породица на узорку од 100 студената, као део ширег истраживања које има за циљ реконструкцију овог концепта у српској језичкој слици света (ЈСС).

1.1. Подаци о анкети

Анкета је обављена у току школске 2016/2017. године на Универзитету у Новом Саду. Састојала се из два дела. Први део је садржао питања о годишту, полу, професији, матерњем језику и језику свакодневне комуникације, месту завршетка претходне школе и месту становања. Други део је обухватио 8 питања о породици на која су студенти требали сами написати одговоре, осим у последњем питању у којем је требало заокружити понуђене одговоре, а дата је и могућност да се допише одговор. Анкета је, према томе, претежно имала отворени карактер и

није ограничавала дужину одговора (осим местом за одговор у формулару које је предвиђало око три линије текста).

У узорку од 100 анкета постигнута је равноправна заступљеност студената према професији, али због мањег броја студената мушког пола однос према полу није у потпуности уравнотежен (табела 1). Свим студентима је српски језик матерњи и језик свакодневне комуникације. Распон година анкетираних студената је између 19 и 27 (табела 2). Подаци о месту завршетка претходне школе дати су у табели 3. Подаци о тренутном месту становања (табела 4) показују да је више од половине испитаника променило место становања у току школовања, односно да се у физичком смислу одвојило од своје породице (61 студент).

Табела 1. Заступљеност студената према професији

студенти	бр.	ж	м
природних наука	50	34	16
друшт.-хуман. наука	50	31	19
укупно	100	65	35

Табела 2. Распон година анкетираних студената

године	19	20	21	22	23	24	25	26	27
бр. студената	1	6	65	16	7	2	2	–	1

Табела 3. Место завршетка претходне школе

град	велики	28	бр. студената
	средњи	6	
	мали	60	
	велики и средњи	3	
	мали и средњи	3	

Табела 4. Тренутно место становања

родитељска кућа	39
студентски дом	14
остало	47

1.2. Метода JWP 2006

Анализа анкетних одговора заснива се на методи представљеној у JWP 2006. Ова метода подразумева да се добијени анкетни одговори испитаника сегментирају на минималне контексте (цитате), од којих сваки представља једну особину испитиваног појма. Цитати сасвим блиског значења обједињавају се под надређени заједнички метаизраз, дескриптор (D). Дескриптори се обједињавају у аспекте према некој општој заједничкој карактеристици (листу аспеката в. у JWP 2006: 40–41). Коefицијент стереотипизације (Ws) се израчунава према формули:

$$Ws = \frac{(D^1 + D^2)}{w} \times 100\%$$

W – бр. свих цитата, D¹ – бр. цитата најбројнијег D, D² – бр. цитата D другог по бројности

2. АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА

Прво питање у анкети је опште и најважније питање о суштини концепта праве¹ породице, које се према методи JWP 2006 задаје свим испитаницима у свим језицима. Остала питања у анкети имају допунски карактер.

2.1. „Шта је по Вашем мишљењу права породица?“

Од укупног броја испитаника (N=100) одговорило је њих 97. Будући да је ово питање отвореног типа, одговори су се међусобно разликовали. Према структури могу се разврстати у две групе. У првој су испитаници дефинисали (праву) породицу издвајајући надређену реч (нпр. *заједница, група људи* (који живе заједно), *људи* (који су у сродству), *родитељи и деца, хомогена група, место* и сл.), а затим су наводили њене карактеристичне особине:

Породицу чине људи који су у сродству, али она је права ако се чланови међусобно воле и поштују и увијек су ту једни за друге; Породица је група људи (у сродству или не) која живи заједно, економски, психолошки и социјално се међусобно подржава; Права породица представља хармоничну заједницу у којој се чланови међусобно поштују и подржавају; Заједница од два или више чланова међу којима влада поштовање, љубав, разумевање, и међусобна подршка; Чине је родитељи у складном браку и деца; Права породица је када дете има оба родитеља, брата или сестру, баку или деку; Породица је заједница људи у којој станује више генерација људи који су најчешће у крвном сродству; Савремена породица је хомогена група која функционише залажући се за заједничке циљеве и добробит групе. Јако је битна равноправност; Када су оба родитеља присутна и активно укључена у одрастању детета; Људи који вас одгоје и усмеравају кроз живот; Људи који су ту увек једни уз друге пружају безусловну љубав, подршку, сигурност; Људи с којима сам у свакодневној комуникацији и контакту а који ме подржавају и воле (и обрнуто).

У два одговора породица је одређена као ‘место’:

Место где живот почиње а љубав никад не престаје; Место на ком се осећам сигурно.

Један испитаник је уместо одговора нацртао мушкарца, жену, дете, сунце, кућу и двориште.

У другој великој групи одговора навођене су само особине, без покушаја да се да надређено одређење, нпр.:

Права породица пре свега представља велику љубав између њених чланова, затим слагање и поштовање; Да су сви њени чланови на окупу, срећни, имају своје обавезе; Породица у којој влада поштовање и слога; Права породица је када постоји љубав међу члановима породице, подршка и слагање; Породица која је срећна, у којој су сви задовољни и у којој се сви међусобно поштују; Породица која се воли, поштује, помаже; Срећна, здрава, сложна.

Иако надређени појам није експлициран, и у овим одговорима је, како се види из горњих примера, појам ‘заједнице’ имплицитно присутан помињањем њених чланова.

У једном одговору се наводи да права породица не постоји:

Права породица тек треба да се створи. Особине које треба да поседује записала сам у задатку 5.

Може се констатовати да је у „наивном” поимању компонента ‘заједница’, схваћена као група људи повезана најчешће крвним сродством (биолошки/генетички аспект, G) и емотивним односима (психосоцијални аспект, A), основна за концептуализацију појма породица, што је верификовано одговорима у анкети. Иако се у одговорима надређени појам у виду лексема *заједница, група људи* и сл. не експлицира увек, он се подразумева (пресупонира) у садржају појма породица, што се у одговорима препознаје у навођењу лексема и заменичких израза са меронимским и општим значењем: *чланови, сви, сви њени чланови, родитељи и деца* и сл. Због тога се наведени смисао ‘заједнице’ може сматрати основним елементом категоризације, надређеном категоријом за концепт породице у говорном српском језику.

¹ Према методологији Лублинске етнолингвистичке школе, модификатор „прави” треба да омогући откривање националних специфичности задатог појма, усмеравајући пажњу испитаника на његов субјективни доживљај, а не на енциклопедијски опис.

Одговори даље пружају податке о томе ко чини породицу, ко су њени чланови, тј. како породица „изгледа” (21). Ови одговори се могу поделити у две групе. У првој групи (14) јасно се наводи да породицу чине људи који су у сродству, рођаци, родитељи и деца, мушкарац и жена:

Породицу чине људи који су у сродству; Ужи круг људи, најближих рођака који се међусобно воле и поштују; Није битно колико чланова има, односно да ли су оба родитеља присутна; Права породица је када дете има оба родитеља, брата или сестру, баку или деку; Чине је родитељи у складном браку и деца; Породица је заједница људи у којој станује више генерација људи који су најчешће у крвном сродству; Здрава породица заснована између здравог и одраслог мушкараца и здраве и одрасле жене, са формираним ставовима и исправним моралним вредностима; (нацртано: мушкарац, жена, дете, сунце, кућа, двориште); Права породица је заједница двоје људи са њиховом децом пуна толеранције, слоге и компромиса; Када су оба родитеља присутна и активно укључена у одрастању детета; Права породица је породица у којој су заступљена оба родитеља; Породица у којој су мушкарац и жена пуни разумевања како једно према другом тако и према својој деци; Права породица: послушна деца, поштени родитељи, без интернета и мобилних телефона, породица са троје деце; Права породица је она у којој ће родитељ помоћи у невољи или обрнуто, а где дете може увек рећи који проблем има, а то значи да је потребно обострано поверење.

У другој групи одговора (7) не инсистира се на сродничким односима, а у једном одговору се експлицитно наводи да то може бити заједница особа истог или супротног пола:

Породица је група људи (у сродству или не) која живи заједно; Заједница од два или више чланова међу којима влада поштовање, љубав, разумевање, и међусобна подршка; То је круг људи који се међусобно поштују и воле без обзира да ли су крвно повезани. Битно је да се поштују породичне вредности; Права породица је заједница двоје или више људи који се међусобно у свему подржавају и усрећују; Људи који вас одгоје и усмеравају кроз живот; Група људи који живе заједно и међусобно се воле, поштују и уважавају; Права породица је заједница између две особе (истог или супротног пола) која је пуна љубави и подршке.

У осталим одговорима (76) информација о томе ко су чланови породице се не наводи, већ се само описује однос међу њима (члановима), тј. особине породице. Јасно је да се у оваквим одговорима подразумева постојање чланова породице и да су то родитељи и деца.

Сегментацијом одговора добијено је 207 цитата / особина породице ($W=207$) који су разврстани на дескрипторе. У обзир су узети само дескриптори који садрже три или више цитата (≥ 3). Има 15 таквих дескриптора, а број цитата који у њих улази је 182 (87,92%); (преостали цитати 25 (12,08%) подводе се под 21 дескриптор < 3). Најбројнији дескриптор има 32 цитата ($D1=32$). Други по бројности дескриптор има 31 цитат ($D2=31$). Коефицијент стереотипизације српске породице је висок и износи:

$$W_s = \frac{(32 + 31)}{207} \times 100\%$$

$$W_s = 30,43\%$$

Како студенти поимају праву српску породицу?

D1 влада љубав (A) ; 32 / 15,46%

Најважнија је особина праве породице да љубав влада међу њеним члановима, па се у интерпретацији породице као основни јавља психосоцијални аспект (A). Права породица је „када постоји љубав међу њеним члановима”, „влада љубав”; „има пуно љубави”, „чланови се међусобно воле”, „у којој се сви чланови воле”.

D2 влада поштовање (A); 31 / 14,97%

На другом месту је поштовање (такође психосоцијални аспект, A). У породици треба да постоји „међусобно поштовање свих њених чланова”.

D3 влада подршка (A); 28 / 13,53%

На трећем месту је подршка (психосоцијални аспект, A). Права породица је када „постоји подршка”, „влада међусобна подршка”, „постоји максимална подршка у било којем аспект”, „где су чланови једни другима извор подршке”, „међусобно пружање подршке”.

D4 влада слога (A); 23 / 11,11%

На четвртм месту је слога (психосоцијални аспект, А).

D5 влада разумевање / толеранција (A); 15 / 7,25%

На петом месту је разумевање међу члановима породице (психосоцијални аспект, А) : „влада разумевање”, „однос заснован на разумевању”.

D6 влада срећа (P); 11 / 5,31%

На шестом месту је стање и осећање среће (психички аспект, P): „у којој влада срећа”, „да су сви њени чланови срећни”, „Права породица је срећна породица”, „исто што и срећна породица”.

D7 влада мир / спокој (P); 7 / 3,38%

Седма особина српске породице односи се на психички аспект (P). У правој породици влада душевни мир, спокојство, смиреност: „она у којој се осећа мир”, „у којој влада мир, склад”, „у којој влада мир, спокој”.

D8 са потомством (G); 6 / 2,90%

На осмом месту је биолошки аспект (G). Права породица има потомство: „са великим бројем деце”, „Чине је родитељи у складном браку и деца”, „богата децом”, „са потомством”, „са троје деце”.

D9a влада хармонија (A); 5 / 2,41%**D9b влада договор (S); 5 / 2,41%****D9c чланови брину једни о другима / помажу једни другима (A); 5 / 2,41%**

Девето место деле особина хармоније (психосоцијални аспект, А), особина да се чланови породице међусобно о свему договарају, „све решавају договором” (социјални аспект, S) и особина која се односи на психосоцијални аспект (А) да „сви њени чланови брину једни о другима”, „Права породица је она породица која брине о својим члановима”, „жеља да се помогне другим члановима породице”.

D10a влада поверење (A); 4 / 1,93%**D10b осећаш се сигурно (A); 4 / 1,93%**

Десето место деле две сличне особине које се одне на психосоцијални аспект (А): „влада поверење”, „односи пуни поверења” и „сигурност”, „Место на ком се осећам сигурно”.

D11a нема насиља (A); 3 / 1,45%**D11b сви чланови су здрави (B); 3 / 1,45%**

Једанаесто место деле две особине: да нема насиља (психосоцијални аспект, А) и да је важно здравље чланова породице (егзистенцијални аспект, B).

Резултати показују да је за интерпретацију концепта породице најважнији психосоцијални аспект (А) који обухвата чак 150 цитата (72,46%) и првих 5 рангираних дескриптора. Други по бројности је психички аспект (P), са знатно мањим бројем цитата 18 (8,69%). Следи биолошки аспект (G) са 6 цитата (2,90%), социјални (S) са 5 цитата (2,41%) и егзистенцијални (B) са 3 цитата (1,45%).

Свакодневна слика породице српских студената добијена на основу анкете потврђује речничку дефиницију породице да је то „заједница коју чине родитељи, њихова деца и блиски сродници који с њима живе” (РСАНУ: *обитељ*). Дакле, кључни елемент свакодневног (културолошког) значења породице је смисао заједништва и заједничког живота њених чланова али је важно и то да су они међусобно повезани јаким емотивним и друштвеним везама, пре свега: љубав, поштовање, подршка. У колективној свести српских студената усталиле су се и следеће особине: влада слога, постоји узајамно разумевање и поверење, важно је да су сви чланови породице срећни, владају мир и склад, нема свађи и насиља, истакнут је значај потомства, чланови породице се међусобно помажу и договарају, породица је место где се осећаш сигурно, важно је и здравље свих чланова. Тако у концептуализацији породице поред социјалног аспекта у виду појма 'заједница' фигурира и психолошки/психички аспект који га допуњава, па на сазајно-појмовном плану у језичкој слици породице доминира интегрисан психосоцијални аспект.

2.2. „Допуните следеће реченице: Њихова породица је срећна али...; Њихова породица је срећна и...; Породица је...”

Према теоријским поставкама Лублинске етнолингвистичке школе за проучаваоца ЈСС битно је оно што се у исказу третира као несумњиво и очигледно, тривијално, банално, а не ново и неочекивано (Бартмињски 2011: 64). У том смислу посебну вредност за анализу концепта имају супротне, допусне, закључне и узрочно-последичне реченице, које се уводе везницима „али”, „иако”, „па”, „јер” / „зато”, будући да се оваквим реченицама добија пресупонирани суд као устаљена особина/вредност.

На питање *Њихова породица је срећна али...* одговорило је 78 испитаника. Формулисано је 9 пресупонираних судова (ПС) тако што су одговори исте садржине обједињени под заједнички пресупонирани суд (≥ 3). Добијени судови осликавају устаљене, стереотипне представе о породици (број у загради показује број одговора за дати пресупонирани суд):

ПС1 [Срећна породица није сиромашна] (17): али сиромашна (8); али немају новца (2); али немају пара; али нема пара; али немају довољно новца; али сиромашна и болесна; али је на рубу егзистенције; али у лошијој финансијској ситуацији; али оба родитеља су незапослена;

ПС2 [Срећна породица има децу, пуно деце, је велика] (15): али немају децу (5); али мала (5); али малобројна; али не могу да имају децу; али имају једно дете; али је веома мала, али требали би да имају више дјеце; али не броји доста чланова;

ПС3 [У срећној породици нема свађе] (8): али се не слажу увијек; али се често свађају; али чланови се не слажу довољно; али се исто свађају; али су свађе честе; али не слажу се довољно добро; али не разумеју се међусобно; али у њиховој кући нема мира и хармоније;

ПС4 [Срећна породица је заједно] (6): али се не виђају често; али расејана по свету; али не живе сви чланови породице заједно; али нису сви у истом граду; али су одвојени једни од других; али раздвојена;

ПС5 [Срећна породица има времена за своје чланове / проводи време заједно] (5): али не налазе довољно времена једни за друге; али не проводе довољно времена заједно; али нису ту једно за друго; али имају премало времена за себе због посла; али немају пуно времена једни за друге;

ПС6 [Срећна породица је породица] (5): али нису тога ни свјесни; али све срећне породице личе једна на другу; али они тога нису довољно свесни; али онда нема али; али нема али;

ПС7 [Срећна породица је увек срећна] (4): али само кад су гости ту; али само на први поглед; али само за јавност; али то обично само тако изгледа;

ПС8 [У срећној породици нема проблема] (4): али им је син проблематичан; али мушкарац прави проблеме; али деца пију и пуше; али проблематична;

ПС9 [Срећна породица је потпуна] (3): али непотпуна (2); али недостаје један родитељ.

Резултати показују да је по броју одговора на првом месту егзистенцијални аспект В (ПС1, 17 / 21,79%), на другом биолошки G (ПС2, 15 / 19,23), али да је у опису (срећне) породице најзаступљенији психосоцијални аспект А са 19 одговора (ПС3, ПС4 и ПС5, 24,36%).

На питање *Њихова породица је срећна и...* одговорило је 85 испитаника. Формулисано је 11 пресупонираних судова (≥ 3):

ПС1 [Срећна породица је задовољна] (13): и задовољна (11); и задовољна, иако њихова примања нису велика; и задовољна што имају једни друге;

ПС2 [У срећној породици влада љубав] (8): и пуна љубави (4); и постоји узајамна љубав међу члановима; и преовлађује љубав родитеља према деци и обрнуто; и значи љубављу; и воле се;

ПС3 [Срећна породица је велика] (6): и велика (6);

ПС4 [Срећна породица је успешна] (6): и успешна (6);

ПС5 [Срећна породица је сложна] (5): и сложна (5);

ПС6 [Срећна породица је здрава] (5): и здрава (5);

ПС7 [Срећна породица је богата] (4): и богата (4);

ПС8 [Срећна породица има испуњен живот] (4): и испуњена (3); и због тога им је живот испуњен;

ПС9 [Срећна породица има децу] (3): и имају децу (2); и имају троје деце;

ПС10 [Срећна породица је хармонична/складна] (3): и хармонична (2); и складна;

ПС11 [Срећна породица је весела] (3): и весела; и увек весела; и насмејана.

На првом месту је психички аспект Р са 24 одговора (ПС1, ПС2 и ПС11, 28,23%), на другом психосоцијални А (ПС4, ПС5, ПС8 и ПС10, 22 / 25,88%), следе егзистенцијални аспект В (ПС6 и ПС7, 9 / 10,59%), физички аспект F (ПС3, 6 / 7,06%) и биолошки аспект G (ПС9, 3 / 3,53%).

Резултати показују да се одговори добијени на ова два питања (Њихова породица је срећна али... и Њихова породица је срећна и...) у великој мери подударају.

На питање *Породица је...* покушала се добити дефиниција која осликава свакодневну концептуализацију овог појма. Добијено је 79 одговора који се могу поделити у две групе: у првој су одговори у којима се даје надређена реч након које се наводе или не наводе карактеристичне особине, у другој су они у којима нема надређеног одређења већ се одмах наводе карактеристичне особине.

У оквиру прве групе (36) могу се издвојити две подгрупе. У првој (28) се породица дефинише као заједница навођењем надређених речи попут *заједница, заједница људи, скуп људи, целина*; затим се у неким одговорима та заједница ближе одређује навођењем броја чланова и/или природом њиховог међусобног односа; потом се наводе карактеристичне особине:

Породица је заједница (5); Породица је заједница људи; Породица је заједница срећних, сложних људи; Породица је чврста заједница од бар 3 члана; Породица је заједница (брачна/ванбрачна) коју чине најмање два члана; Породица је заједница неколико људи који се воле, поштују, могу бити у крвном сродству, или су на неки други начин (усвајање) постали дио исте; Породица је заједница неколико чланова људи који су у сродству; Породица је заједница више људи који су у крвном сродству; Породица је заједница људи везаних крвним везама, у коме су јасно дефинисане улоге; Породица је скуп људи који живе у заједници и који су у роду и помажу се међусобно; Породица је заједница која треба да пружи љубав, подршку и ослонац; Породица је заједница пуна љубави; Породица је заједница у којој влада међусобна подршка; Породица је заједница људи који бораве у истом простору; Породица је заједница у којој живе родитељи и њихова деца; Породица је заједница у којој се осећаш сигурно, вољено, „здрavo“; Породица је заједница људи који су изразили жељу да живе заједно до краја живота; Породица је веома важна заједница која треба човеку да буде највећи олонац; Породица је заједница на коју сваки човек треба да може да се ослони у сваком тренутку; Породица је скуп људи који међусобно пружају осећај љубави и сигурности; Породица је скуп људи повезаних крвним везама; Породица је скуп људи који могу, али не морају бити у крвном сродству, где се међусобно пружа љубав и подршка; Породица је најближи скуп људи индивидуе која утиче на његов развој; Породица је једна цјелина која најбоље функционише када сви чланови функционишу подједнако добро; Породица је склоп људи сличне генетике.

У другој (8) породица се дефинише као друштвена категорија. Ови одговори репрезентују више научно-популарну него уобичајену концептуализацију овог појма:

Породица је стуб друштва (4); Породица је основна јединица друштва; Породица је основна структурна и функционална јединица друштва; Породица је основна ћелија људског друштва; Породица је друштвена институција.

У другој групи (43) наводе се одмах карактеристичне особине које се могу уопштити на следећи начин:

Породица је богатство (10): Породица је највеће богатство на свету (2); Породица је највећи дар; Породица је богатство; Породица је највеће човеково богатство; Породица је највеће благо у животу; Породица је право благо; Породица је нешто највредније, најважније и најсигурније; Породица је нешто највредније; Породица је она животна ставка која треба да је на врху наше љествице поимања живота испред било какве материјалне ствари;

Породица је живот, срећа, љубав (8): Породица је живот; Породица је срећна; Породица је срећна и сложна; Породица је срећа; Породица је љубав, живот; Породица је љубав; Породица је љубав, сигурност, поверење, подршка; Породица је љубав и подршка;

Породица је ослонац, подршка, суштина, сигурност (25): Породица је ослонац у свему (2); Породица је највећи ослонац у животу; У породици имаш праве и искрене пријатеље који те неће изневјерити; Породица је увек ту за нас; Породица је увек ту да нас подржи; Породица је стање у којем не доводиш у питање да ли постоји неко ко ти даје подршку и безусловну љубав; Породица је најбитнији фактор у одрастању сваког човека; Породица је најважнија ствар на свету! Ослонац! Разумевање!; Породица је најбитнија на свету; Породица је важно окружење за развој деце; Породица је веома битна; Породица је веома битна за сваког човека и има веома велики утицај на особине које човек поседује; Породица је битна и важна потреба у животу; Породица је корен свега; Породица је неосвојива „тврђава” из које крећемо у нове победе; Породица је уточиште и темељ за даљи развој појединца; Породица је круг пријатеља; Породица је место од кога све полази; Породица је смисао живота; Породица је сврха живота коју треба ценити неговати и поштовати; Породица је место где се отац и мајка око свега договарају; Породица је сигурност; Породица је сигурно уточиште у којем увек налазимо љубав; Породица је бег од проблема, склониште од туге.

Наивна дефиниција породице, добијена на основу одговора у анкети, потврђује речничку дефиницију и претходне резултате: да је то заједница коју чине чланови породице (родитељи и деца и други блиски сродници), са особинама: љубав, срећа, ослонац, подршка, сигурност, при чему се посебно истиче аксиолошки аспект: да је породица богатство, нешто највредније/ најбитније, суштина живота.

2.3. „Наведите пословице или изреке које знате о породици или члановима породице”

136

Дати су следећи одговори:

Где чељад није бесна, кућа није тесна (18); Све срећне породице личе једна на другу, свака несрећна породица несрећна је на свој начин (8); Слога кућу гради (3) / Слога кућу гради а неслога разграђује (2) / Сложна браћа кућу граде (3); Мушкарац је глава породице а жена стуб (1) / Мушкарац је глава кућа а жена стуб (1) / Муж је глава породице (куће) а жена врат (1); Сестра је пријатељица која је уз тебе цијели живот; Део песмице: Године су многе / а леђа нејака, / године су тешке / згурила се бака, / Али ипак воли и песму и шалу, / увек има причу за дечицу малу. / Кад је деца сретну у руку је љубе / а она се смеши „хвала ти голубе”!; Данас је чудо и ријеткост видјети нормалан и здрав брак, и мушкараца и жену који се искрено воле; Није живот једна жена; Где живот почиње и љубав никад не престаје; Породица је једно од ремек дела; Породица без прошлости и сећања није породица већ збир анонимних јединки; Све иде из куће; Као од мајке рођен; Родитељи су бољи пријатељи своје деце; Јабука не пада далеко од стабла; Ко ће кога ако не свој свога; Поштуј оца свога и мајку своју да би ти било добро у животу; Брат је светиња; Од породице немаш ближих људи; Мишљење дјевојнице о њој самој формира њен тата!; нема пословица.

Одговори показују да у српском језику нема много пословица у којима се експонира назив породица, али да се појам породице концептуално доводи у везу са домом/кућом, називима њених чланова (чељад, мушкарац, жена, сестра, брат, бака, мајка, отац/тата, родитељи), односима међу њима (склад/несклад, слога/неслога, срећа/проблеми, љубав/не-љубав, верност/неверност, пријатељски однос), улогама чланова (истакнута улога мушкараца/мужа и позадинска/невидљива улога жене, који морају функционисати складно за добробит породице, брака), вредностима (традиција, васпитање, наследне особине, поштовање, крвно сродство).

2.4. „По чему се савремена породица разликује од традиционалне?”

Одговори (91) показују да савремени млади људи сматрају да постоје разлике између савремене и традиционалне породице (само у два одговора наведено је да разлика не постоји², а у једном да су разлике занемарљиве³).

Разлике се уопштено односе на следеће:

Темпо живота – у савременој породици чланови проводе мање времена заједно и немају времена једни за друге:

По брзини живота; Живи се много брже, јуре се успеси каријера и новац занематрују се битни породични тренуци док је код традиционалне породице на првом месту породични мир а каријере су у другом плану; Немају времена једни за друге; Проводе много мање времена заједно; Имају све мање времена једни за друге; По издвојеном времену за исту; Не проводи време заједно; Немају толико времена за кућу, једни за друге; Немају времена за васпитање своје деце у свој тој журби; Проводе много мање времена заједно;

Број чланова – савремена породица мања је од традиционалне, рађа се мање деце:

Мање чланова; Мања; Мањем броју чланова; Мања је од традиционалне; Мање деце се рађа у савременим породицама; Савремене породице су мање од традиционалних; Броју деце; По броју чланова и по тежњи ка одвајању од заједнице; Савремену породицу чине мама, тата и њихова деца, а традиционалну чине три и више генерација; Савремена породица се од традиционалне разликује у недостатку жеље за даљим поколењима;

Положај/улоге жене и деце – у савременој породици жена и деца имају већа права а мање обавеза:

Савремена породица је када сви чланови обављају неке кућне послове и међусобно помажу једни друге док у традиционалној више жене обављају послове; Жене су биле домаћице и чувале децу; У традиционалној породици муж ради за цијелу породицу, обезбеђује им све што је за живот потребно има времена и за дјецу. Жена не ради, она васпитава дјецу. Жена је укључена у све сфере живота, равноправност је заступљена (или би барем требало да је тако); У традиционалној жена остаје код куће а мушкарац одлази на посао / у лов; Већа права жена и деце; Жена више нису само домаћице него и оне зарађују; Жене имају много већа права; У савременој породици нема индивидуалности, омаловажавања припадника женског пола; У савременој мушкарац пере суђе, а у традиционалној жена; У савременој породици муж нема времена да се бави породицом. Жена не васпитава дјецу, дјецу нам васпитава улица; Више избора за женске чланове породице; По образованој, еманципованој жени;

Промена система вредности, схватања, начина живота – старо / ново, патријархалност / равноправност, поштовање / непоштовање:

Традиционалне породице се воде устаљеним правилима, а модерне породице прихватају све што је ново; Традиционална породица живи по неким устаљеним правилима, а савремена прихвата промене и новости овог времена; Традиционална породица је приврженија старијим члановима њихових породица, поштује њихова уверења, а савремена је више привржена својим мишљењима; Традиционална је патријархално уређена, а савремена не, њени су чланови равноправни у доношењу одлука; По начину живота, сви чланови су равноправни; Разликују се по томе што више нема патријархата и оба супружника су једнаки (имају једнака права); У савременој породици сви чланови имају право да изразе своје мишљење, сваки члан обавља један дио послова; У савременој породици има више равноправности између родитеља и деце. Дете је најважнији члан породице и све је подређено њему; Мајка и отац имају подједнак значај у доношењу одлука, васпитању детета и доношењу новчаних средстава; Данас раде и мушкарац и жена; По полној равноправности. Разликује се и васпитање дјете те брига о њима; По хијерархијском уређењу. У савременим породицама више влада партнерски него хијерархијски поредак; По томе што се некада знало ко је глава породице, ко има какве обавезе, док данас то није тако; И по томе што је породична хијерахија много изразитија у традиционалној породици.

Наводе се још и следеће особине:

² Сматрам да разлика не постоји; Мислим да се не разликују, карактеришу их универзалне вредности.

³ Мислим да нема великих разлика. Једино однос деце према родитељима. Деца су слободнија и често знају да омаловажавају родитеље.

Савремена је више сконцентрисана на посао, касније се заснива; Разликују се и по томе што се у савременој породици слуша мишљење и осталих чланова, доносе се важне одлуке заједно. Међусобно се мање поштују; Разликује се по начину комуникације, отовреније су за различите идеје и циљеве, подржавају друге у стварима које нису толико привлачне у заједници; Сви чланови су запослени; Интернет, телевизија, такође доста доприносе слабијој комуникацији; Људи се више посвећују каријери него породици; Односи у савременој породици су отовренији; деца отоворено могу да причају с родитељима, што није случај у традиционалној породици; По потреби да свака генерација живи посебно. И по томе што деца више немају никаквог ослонаца у њој; Савремена породица може укључити и иједног родитеља као и родитеље истог сексуалног опредељења.

Генерално се може рећи да се у одговорима у којима је јасно изражена оцена предност даје традиционалној породици у односу на савремену и традиционалним вредностима у односу на нове вредности, при чему се савремена породица оцењује као слом правих (старих) вредности. У два одговора се експлицитно наводи да је традиционална породица срећнија од савремене:

Традиционална је срећнија од савремене; Савремену породицу је уништила технологија и то што се држава меша у њихове односе; Одликује је распарчаност за разлику од традиционалне која је интегрисана целина, морална начела традиционалне породице на вишем нивоу од савремене. У савременој породици више насиља, контролисања, манипулације, интелектуалног насиља; Деца се другачије васпитавају, приоритети родитеља су другачији, деца као по правилу стављају своја права испред својих обавеза; Савремена је хладнија, чланови су удаљенији једни од других; Савремена породица се свим силама „труди” да подржи отуђеност, самоћу, индивидуалност. Често родитељи заокупљени послом напуштају своју обавезу и одговорност према детету; Традиционална породица више његује праве вриједности везане за одржавање здравог односа међу члановима од савремене јер ова друга живи у времену које учи да човек може сам, може све и да такав треба да је окренут самоостваривању; Савремена породица представља слом свих моралних вриједности, стога је не бих могао ни назвати породицом.

С друге стране, постоје такође одговори у којима се савремена породица доживљава позитивније у односу на традиционалну:

Доста је слободнија и растерећенија савремена породица од традиционалне; Нема толико правила којих су се сви прибојавали. Бољи је однос родитеља и деце; Не постоје стеге и шири поглед (савременији поглед на свет); члановима породице се не намећу улоге; У савременој породици односи међу члановима су складнији, блажи. Слуша се и деље мишљење; Односи међу члановима отворенији и чвршћи.

2.5. „Шта за Вас значи „срећна породица”?”

У опису „срећне породице” (91) 4 испитаника изједначавају „срећну породицу” са „правом породицом”; остали испитаници наводе њен „изглед”, тј. особине. Могу се издвојити следеће особине као најучесталије: **љубав** 31 („љубав између њених чланова”, „у којој се чланови воле”, „у којој се сви воле”), **слога** 18 („у којој се чланови добро слажу”, „породица која се слаже”, „сложна”), **поштовање** 18 („где влада узајамно поштовање”; „у којој се негује поштовање), **здравље** 12 („породица у којој су сви здрави”, „да су чланови породице здрави”), **разумевање** 12 („однос међу члановима испуњен разумевањем”, „са много разумевања), **задовољни чланови** 10 („чланови породице су задовољни својим животом”, „задовољна”), **подршка** 10 („у којој се чланови подржавају”, „породица где влада подржавањем”), **хармонија/склад** 8 („породица у којој постоји хармоничан однос између њених чланова”, „складан брак”), **мир/спокој** 7 („сви њени чланови осјећају мирно и спокојно”, „она у којој влада мир”), **срећа** 5 („сви су срећни”, „срећна породица је када су сви срећни што имају једни друге и могу да рачунају на њих”), **нема насиља/свађе** 5 („породица у којој нема насиља”, „породица која се не свађа скоро никад”), **заједништво/на окупу** 5 („Срећна породица је она која сваки дан заједно вечера”, „Породица која живи заједно, проводи доста времена заједно”, „кад су сви на окупу”), **искрени односи** 4 („искрени су једни према другима”, „породица у којој има искрености”), **без / са мало проблема** 3 („Породица у којој има мало проблема”, „Породица без икаквих проблема”).

Може се констатовати да се срећна породица у очима студената доживљава слично као права породица, односно да је „срећна” породица „права” породица, и обрнуто. Упоредни приказ резултата то потврђује, показујући да су за „праву” и „срећну” породицу наведене готово исте особине (табела 2), нешто другачије хијерархизоване (табела 1). Када се у први план стави модификатор „срећна” (у односу на „права”) примећује се већи удео егзистенцијалног аспекта В (здравље), док се биолошки аспект G (деца) у концептуализацији, не сасвим очекивано, не потенцира.

Табела 1

„права породица”		„срећна породица”	
љубав 32	A	љубав 31	A
поштовање 31	A	слога 18	A
подршка 28	A	поштовање 18	A
слога 23	A	здравље 12	B
разумевање/толеранција 15	A	разумевање 12	A
срећа 11	P	задовољни чланови 10	P
мир/спокој 7	P	подршка 10	A
са потомством 6	G	хармонија/склад 8	A
влада хармонија 5	A	мир/спокој 7	P
влада договор 5	S	срећа 5	P
чланови брину једни о другима 5	A	нема насиља/свађе 5	A
влада поверење 4	A	заједништво/на окупу 5	A
осећаш се сигурно 4	A	искрени односи 4	A
нема насиља 3	A	без /са мало проблема 3	A
сви чланови су здрави 3	B		

Табела 2

„права породица”	„срећна породица”
љубав 32	љубав 31
поштовање 31	поштовање 18
подршка 28	подршка 10
слога 23	слога 18
разумевање/толеранција 15	разумевање 12
срећа 11	срећа 5
мир/спокој 7	мир/спокој 7
са потомством 6	
влада хармонија 5	хармонија/склад 8
влада договор 5	
чланови брину једни о другима 5	
влада поверење 4	
осећаш се сигурно 4	
нема насиља 3	нема насиља/свађе 5
сви чланови су здрави 3	здравље 12

	искрени односи 4
	задовољни чланови 10
	без / са мало проблема 3
	заједништво/на окупу 5

2.6. „До којег поколења знате имена својих предака?”

На ово питање одговорили су сви испитаници. Резултати су приказани у табели.

до 4-ог поколења (прабабе-прадеде)	56
до 5-ог поколења (чукунбабе-чукундеде)	21
до 3-ег поколења (бабе-деде)	13
до 6-ог и/или још даље	8
познато ми је име неког претка без тачног појма о поколењу којем припада	2
уопште не знам	0

2.7. „Ко чини Вашу породицу (наведите њене чланове)”

65 испитаника као чланове породице наводи оба родитеља и децу (браћу, сестре, ако их имају), 4 испитаника једног родитеља и децу (троје мајку, један оца), 4 испитаника једног родитеља, децу и још неког (један оца и деду, један оца и бабу, један мајку, две сестре и два сестрића, један маму, сестру и зета), 18 испитаника поред родитеља и деце наводе још бабу и/или деду (само бабу, само деду, и бабу и деду, 2 бабе и 2 деда), 1 испитаник поред родитеља и деце наводи још бабу, деду и снајку, 1 испитаник мајку, сестру, оца, маћеху и полусестру, 1 испитаник брата, мајку, оца, очуха, маћеху, полубрата, бабу и деду, 2 испитаника наводе пса као члана породице („мама, тата, сестра и пас”; „мајка и пас”), 2 испитаника убрајају у породицу ширу породицу („мама, тата, брат, затим ужа и шира родбина (има их доста да не набрајам)”; „мама, тата, 2 сестре + шира (бабе, деде, тетка, ујак...”)) и 2 испитаника нису одговорили.

Добијени резултати показују да највећи број испитаника под 'породицом' подразумева ужу породицу коју чине родитељи и деца (у два одговора у која се убрајају и други сродници јасно се наводи да је реч о широј породици). Такође није редак случај да се као чланови породице наводе најближи сродници, у првом реду баба и/или деда, који највероватније живе у заједничком домаћинству са испитаником.

2.8. „Који фактори би за Вас могли бити препрека за заснивање породице (заокружите)?”

На ово питање одговорило је 99 испитаника. Испитаници су могли да заокруже више одговора. Такође су имали могућност да допишу одговор уколико желе, али ниједан испитаник то није учинио. Резултати према одговорима су приказани у доњој табели, а према фреквенцији испод табеле. Број у горњем реду у табели означава број понуђеног одговора (у анкети), док број у доњем реду показује колико је испитаника заокружило тај одговор.

Табела: Резултати према редоследу одговора

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
11	54	23	9	65	37	14	9	58	65	52	10

Резултати према фреквенцији одговора:

1. [5] Лоше навике и оклевање да их се одеркне (она/он) (65)
1. [10] Не жели да има децу (она/он) (65)
2. [9] Не жели да ради (она/он) (58)
3. [2] Различита сексуална оријантација (54)
4. [11] Не жели да се одвоји од породице (у смислу становања) (52)
5. [6] Велика разлика у годинама (37)
6. [3] Различита вероисповест (23)
7. [7] Разлика у нивоу образовања (14)
8. [1] Различита национална припадност (11)
9. [12] Тежа болест (њена/његова) (10)
10. [4] Неслагање родитеља (Ваших или њених/његових) (9)

Одговори на питање *Који фактори би за Вас могли бити препрека за заснивање породице* показују модерност/традиционалност схватања младих Срба, стављајући у први план аксиолошки аспект. Они показују да су младим Србима главне препрека за склапање брака то да супружник не жели да има децу, потомство и његове лоше навике, тј. пороци, јер је значајно већи број од половине испитаника (65) заокружио ове одговоре. Немање деце као препрека за заснивање породице показује наслеђени континуитет у традиционалном/патријархалном поимању породице у којем продужетак лозе има кључни значај. Одговор *лоше навике* може да сведочи о „страху” од савременог/модерног начина живота у којем су пороци узели маха. У исто време ови одговори показују да за младе Србе биолошки аспект породице (потомство) и егзистенцијални аспект (здравље) имају велику вредност.

Велики број одговора „Не жели да ради (она/он)” (58) и „Не жели да се одвоји од породице (у смислу становања)” (52) показују да у појединим сегментима понашања и живота постоји отклон од традиционалног ка модерном, савременом.

За одговор „Различита сексуална оријантација” чини се значајнијим податак да висок број испитаника, скоро половина (45), није заокружио овај одговор, него податак да је 54 испитаника заокружило овај одговор, будући да он показује и сексуалну оријантацију/опредељење испитаника (уколико је сваки испитаник пажљиво читао све понуђене одговоре) и уважавање старих/нових назора тј. прихватање/неприхватање савремене/модерне појаве истополних бракова.

Мањи, али и даље значајан број испитаника као препреку за склапање брака наводи велику разлику у годинама (37), што се може довести у везу и са општеприхваћеним друштвеним (наслеђеним) назорима али и са биолошким аспектом. 23 испитаника као препреку наводи различиту вероисповест, а 11 испитаника различиту националну припадност, што сведочи о отклону од старих убеђења и о тенденцији модернизације схватања. За 14 испитаника препреку представља разлика у нивоу образовања, а 10 испитаника као препреку види тежу болест. Само 9 испитаника као препреку за склапање брака наводи неслагање родитеља, што потврђује чињеницу да је у најновије време заиста дошло до промена у односу на патријархалну породицу, у схватањима, начину живота, систему вредности, до промена у односима између чланова породице, у тзв. породичној хијерархији (да су ти односи постали слободнији, равноправнији него раније), односно до процеса растакања патријархалне породице и патријархалних вредности, што се одражава на свакодневну концептуализацију породице, али и да тај процес још није завршен и да се, поред прихватања нових вредности, и даље у великој мери поштују кључне старе вредности.

3. ЗАКЉУЧАК

Може се резимирати да је у свакодневном језичком поимању српских студената права породица заједница коју чине чланови: родитељи и деца и други блиски сродници, које повезује љубав, међусобно поштовање, подршка, слога, разумевање, који живе заједно у приватној кући/дому, у коме се осећају сигурно и срећно, нема свађи и насиља, сви брину једни о другима, помажу једни другима и заједнички решавају проблеме, и да је породица нешто највредније у животу, богатство.

Примењени теоријско-методолошки приступ омогућио је да се у структури концепта породица, на материјалу анкете, издвоје различите особине у виду аспеката, а у даљој анализи да се добијене особине упореде са резултатима анализе других типова података (системских и текстуалних⁴), те да се на тај начин установе централне и периферне особине у структури концепта. Исто тако, установљена метода JWP 2006, на пројекту ЕУРОЈОС, пружа неопходну методолошку једнообразност и могућност да се добијени резултати за дати концепт упореде у више језика, што је предвиђено програмом и циљевима овог пројекта.

ЛИТЕРАТУРА

- Бартмињски, Јежи (2011). *Језик – Слика – Свет*. Београд: Slovo Slavia.
- Bartmiński, J. (2014). Ankieta jako pomocnicze narzędzie rekonstrukcji językowego obrazu świata. W: *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata słowian i ich sąsiadów 3 Problemy eksplikowania i profilowania pojęć*. (I. Bielińska-Gardziel, S. Niebrzegowska-Bartmińska, J. Szadura, ur.). Lublin: Wydawnictwo UMCS, 279–308.
- JWP 2006: *Язык. Wartości. Polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce*. Raport z badań empirycznych (Jerzy Bartmiński, red.). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, 1–19, Београд: Институт за српски језик, САНУ, 1959–2014.

THE SERBIAN LINGUISTIC-CULTURAL VIEW OF PORODICA (FAMILY). A QUESTIONARIE-BASED STUDY

Summary

142

On the basis of an analysis of survey data gathered in the spring of 2017 from a sample of students at the University of Novi Sad, the authors reconstructed a linguistic image of FAMILY which is characteristic of the young population. Despite some ambivalent values that characterize the “real image” of a family, the main results suggest the “ideal image” of a true FAMILY. Therefore, in the everyday linguistic conceptualization of the Serbian students, a true family is a community held together by love, mutual respect, support, unity, understanding and made up of family members (parents, children and other close relatives) who live in a private house/home, in which they feel safe and happy, without conflict and violence. Everybody takes care of one another. They help each other and they solve problems together. Consequently, the family is seen as the greatest value, a true fortune. The survey demonstrated the advantage of a psychosocial aspect (A) in the conceptualization of FAMILY over the individual aspects, psychological (R) and existential (V).

Keywords: family, survey, descriptors, aspects, linguistic image of the world, Serbian

Ивана Лазић Коњик
Институт за српски језик, САНУ, Србија
ivana.konjik@gmail.com

Стана Ристић
Институт за српски језик, САНУ, Србија
stana.ristic@isj.sanu.ac.rs

⁴ Резултати анализе системских података представљени су у раду Ристић, С., Лазић-Коњик, И. *Концепт ПОРОДИЦА у српском језику у светлу системских података*, предатом за Зборник у част проф. М. Ковачевића, а материјал асоцијативног речника у раду Ристић, С., Лазић-Коњик, И. „Породица“ у асоцијативном пољу, предатом за часопис *Славистика*.